

Z. MORKŪNAS

SOCIALIZMĄ KURIANČIOS VISUOMENĖS POLITINĖ ORGANIZACIJA IR HUMANISTINĖ JOS PASKIRTIS

Visi marksistai sutinka, jog politinė socializmą kuriančios visuomenės organizacija — „proletariato diktatūros sistema“¹ — yra būtina, o jos struktūra tokia: 1) proletariatas ir jo avangardas — Komunistų partija (valdymo subjektas), 2) valstybė kaip administracinio valdymo aparatas (valdymo priemonė), 3) profsąjungos, 4) kitos visuomeninės organizacijos, 5) liaudies masės — visi kiti gyventojai. Pastarieji trys tos struktūros elementai yra politinio valdymo objektai, palaipsniui virstantieji valdymo subjektu.

Tačiau dėl vienašališko galutinio tikslo supratimo ne visi vienodai supranta politinės organizacijos ir jos elementų paskirtį.

Kai kurie autoriai svarbiausiu visuomeninės gamybos bei visuomeninių procesų valdymo tikslu laiko ne klasių panaikinimą², o augantį visuomenės narių esamų poreikių tenkinimą³ arba materialinės-techninės komunizmo bazės sukūrimą⁴.

Pirmuoju atveju užmirštama, jog klasinė visuomenės struktūra negali suformuoti universalių ir neprieštaringų visų visuomenės narių poreikių, o antruoju — jog technika tėra tik priemonė palaipsniui išlaisvinti žmo-

¹ V. I. Leninas, Raštai, t. 32, p. 2.

² Tačiau svarbiausias žmonijos tikslas, K. Markso požiūriu, yra sukurti sąlygas tokiam žmogaus jėgos vystymuisi, kuris yra savitiksliis. Tas sąlygas sudaro neklasiniai gamybiniai santykiai ir pilnutinė automatizacija, kuriai esant darbas lieka „anapus tikrosios materialinės gamybos sferos“ (K. Marksas, Kapitalas, t. III, Vilnius, 1959, p. 745). V. Leninas taip pat svarbiausiu socializmo tikslu laiko klasių panaikinimą, nes tik klasių panaikinimas sąlygoja universalių ir neantagonistinių individų poreikių atsiradimą ir jų tenkinimą. „Tik tiksliai ir tiesiog nurodydami šį „pagrindinį reikalavimą“ (reikalavimą panaikinti klases.— Z. M.), mes,— sako V. Leninas,— suteikiame *visiškal aiškį* (ir neperdėtą) prasmę mūsų pažadams visus išvaduoti ir visus nuo visų piktybių išlaisvinti“ (V. I. Leninas, Raštai, t. 6, p. 37).

³ Vienintelis visuomenės vystymosi tikslas, jų nuomone,— „gyventojų gerovės kėlimas“, „laisvalaikio didinimas“ ir pan. (žr. «Экономика и математические методы», 1967, № 2, стр. 231).

⁴ „Mūsų tikslas — sukurti materialinę-techninę komunizmo bazę. Tai ir sudaro išeities tašką, sprendžiant mūsų (tarvbinės ekonomikos.— Z. M.) problemas“ (žr. «Какое будущее ожидает человечество?», Прага, 1964, стр. 224).

gų iš gamtos bei klasinės visuomenės varžtų. Antraip išeitų, jog savitiksliis yra technika, o žmogus — jos kūrimo priemonė.

Visuomenės tikslas suprantamas klaidingai, kai gamybos priemonių suvisuomeninimas (perėjimas socialistinės valstybės nuosavybėn) klaidingai sutapatinamas su faktiniu suvisuomeninimu — su tiesioginiu visuomeniniu produktų (gamybos bei pragyvenimo ir malonumų produktų) pasisavinimu⁵ — ekonominiu klasių panaikinimu.

Tačiau valstybės priemonėmis *tiesiogiai* negalima nei vystyti materialinės bazės, nei tenkinti visuomenės narių poreikių. Valdymo subjektas, naudodamasis valstybe, gali šių tikslų siekti, tik kurdamas neklasinius gamybinius santykius, kurie atpalaiduoja tikrųjų masių iniciatyvą, kūrybiškumą.

Todėl labai svarbu giliau paanalizuoti klasių panaikinimo, kaip svarbiausio socializmo tikslo, sąvoką, nes tikslas visada apsprendžia priemones.

V. Leninas, aiškindamas klasių panaikinimo sąvokos turinį, rašė: „Panaikinti klases — tai reiškia *visus* piliečius pastatyti į vienodą santykį su *visos* visuomenės *gamybos priemonėmis*“⁶. Vienodas visų piliečių santykis su visuomeninėmis gamybos priemonėmis sudaro ekonominės, t. y. faktinės visuomeninės lygybės pagrindą — neklasinius gamybinius santykius. Gamybos priemonių suvisuomeninimas (privatinės nuosavybės panaikinimas) dar nereiškia vienodo visų piliečių santykio su visuomeninėmis gamybos priemonėmis. Tai tėra tik viena iš būtinų sąlygų kurti socialistinius ir komunistinius gamybinius santykius⁷.

⁵ „Pagrindas, betarpiškai apsprendžiantis valdymo pobūdį, principus, metodus ir formas, yra visuomeninė socialistinė nuosavybė“ (А. Г. Скворцов, О развитии экономической основы участия советских трудящихся в управлении производством. Сб. «Некоторые вопросы в управлении производством», ч. I, М., 1967, стр. 89).

⁶ V. I. Leninas, Raštai, t. 20, p. 128.

⁷ Jeigu teisinė ir politinė visų visuomenės narių lygybė gamybos priemonių valdymo atžvilgiu (t. y. gamybos priemonių suvisuomeninimas teisiniu ir politiniu požiūriu) sutaptų su faktine-ekonomine lygybe, tai tuomet išeitų, jog, kuriant socializmą, gamybinių santykių keisti nereikia, nes ekonominių klasių jau nesą. V. Leninas ypač pabrėždavo skirtumą tarp formalaus politinio, teisinio visuomeninių gamybos priemonių disponavimo ir faktinio jų disponavimo. 1917 m. jis rašė: „Demokratija reiškia tik *formalią* lygybę. Ir tuojau, įvykdžius visų visuomenės narių lygybę gamybos priemonių valdymo atžvilgiu, t. y. darbo lygybę, darbo užmokesčio lygybę (suvalstybinus gamybos priemones.— Z. M.), žmonijai neišvengiamai iškils klausimas, kad reikia eiti toliau, nuo formalios lygybės į faktinę“ (V. I. Leninas, Raštai, t. 25, p. 445). Socializmas — dar ne realus visuomeninių gamybos priemonių priklausymas visiems gamintojams, o kelio pradžia, perėjimas į faktinį priklausymą. „Tiktai nuo socializmo,— rašė V. Leninas,— teprasidės greitas, tikras, iš tiesų masinis, dalyvaujant gyventojų daugumai, o paskui visiems gyventojams, vyksta judėjimas į priekį visose visuomeninio ir asmeninio gyvenimo srityse“ (ten pat). Taigi pats demokratizavimas yra socialistinių ir komunistinių gamybinių santykių kūrimas politinėmis priemonėmis — perėjimas iš formalios lygybės į faktinę. Vadinasi, gamybos vystymas yra ne savitiksliis, o tik būtina sąlyga faktinei lygybei įgyvendinti.

Tuo tarpu gamybinių santykių keitimas klasėms panaikinti yra pagrindinis socializmo ekonominis tikslas⁸. Klasių nebuvimas reiškia nebuvimą „skirtumo tarp visuomenės narių pagal jų santykį su visuomeninėmis gamybos priemonėmis“⁹.

Vienodas visų piliečių santykis su *visuomeninėmis* gamybos priemonėmis reiškia, jog visi visuomenės nariai, turėdami faktiškai vienodas galimybes, tiesiogiai dalyvauja gamybos procesų ir vartojimo reikmenų tvarkyme — t. y. tvarko savo pačių gamybinius santykius, netarpininkaujami prekių mainų ir su tuo susijusios valstybės, kitaip sakant, dalyvauja savivaldoje. Ši savivalda nuo pirmąsias visuomenės savivaldos skiriasi „tik“ tuo, kad ji sąlygota pilnutinai išsivysčiusių gamybinių jėgų. O pirmąsias visuomenės savivalda sąlygota visiškai primityvaus gamybinių jėgų lygio. Tarp šio visiškai primityvaus gamybinių jėgų lygio ir pilnutinai išsivysčiusių gamybinių jėgų stovi „gamybos nepakankamumo“ epocha. Gamybos nepakankamumas nulemia tai, jog tam tikra dalis žmonių, įgijusių teisę į gamybos priemones, kartu įgyja teisę į vartojimo reikmenis, tuo tarpu didžioji žmonių dalis neturi tokių teisių: ji yra *atplėšta* nuo gamybos priemonių, gamybos proceso tvarkymo ir vartojimo reikmenų skirstymo¹⁰.

Išsivysčiusi buržuazinė visuomenė, iš vienos pusės, sukuria aukštą gamybinių jėgų lygį, o tai objektyviai įgalina pakankamu ir vis didėjančiu mastu patenkinti visų visuomenės narių materialinius ir dvasinius poreikius¹¹, iš kitos pusės, visuomeniniai gamybiniai santykiai — kapitalo gaminimo santykiai yra priešingi tai technologijos teikiamai galimybei: jie didina darbininkų atplėšimą nuo gamybos.

Taigi šiuolaikinių gamybinių jėgų visuomeninė prigimtis objektyviai įgalina pradėti įgyvendinti betarpišką gamintojų ryšį su gamybos priemonėmis, gamybos aktu ir vartojimo reikmenimis, t. y. įgalina tiesioginę medžiagų apytaką tarp žmogaus ir gamtos. Tokio pobūdžio apytaka yra pagrįsta visuomenine „šiuolaikinių gamybos priemonių prigimtimi: iš vienos pusės, tiesioginiu visuomeniniu produktu, kaip priemonių gamybai palaikyti ir plėsti, pasisavinimu, iš antros pusės — tiesioginiu individualiniu produktu, kaip pragyvenimo ir malonumų priemonių, pasisavinimu“¹². Šis tiesioginis visuomeninis produktų pasisavinimas (t. y. savo pačių ga-

⁸ „Lygybe politinėje srityje socialdemokratai supranta lygiateisiškumą, o ekonominėje srityje... klasių panaikinimą“ (V. I. Leninas, Raštai, t. 29, p. 325).

⁹ V. I. Leninas, Raštai, t. 25, p. 435.

¹¹ „Darbininko santykių su gamyba,— rašo K. Marksas,— glūdi visa žmonijos vergija, ir visi vergiški santykiai iš esmės tėra šio santykio pavidalo kaita ir pasekmės“ (K. Маркс и Ф. Энгельс, Из ранних произведений, М., 1956, стр. 570).

¹² F. Engelsas, Anti-Diuringas, Vilnius, 1958, p. 243.

¹² Ten pat, p. 241. Nūdienis gamybinių jėgų lygis ir jų sugebėjimas plėstis duoda tokią vartojimo produktų kiekį, kuris sudaro galimybę viso Žemės rutulio gyventojams užtikrinti visiškai pakankamas ir nuolat gerėjančias materialinio gyvenimo sąlygas. N. Semionovo ir

mybinių santykių tvarkymas, savivalda, komunistiniai gamybiniai santykiai, humanizmo sąlygos) yra darbininkų klasės tikslas, gi pilnutinai išvystytos gamybinės jėgos — būtina šio tikslo sąlyga, o ne savarankiškas tikslas.¹³

Zinant tikslą, galima įvertinti ir esamą būklę, nustatyti: 1) koku mastu šiandien jau pilnutinai išvystytos gamybinės jėgos, 2) kiek esamas gamybinių jėgų lygis objektyviai leidžia būti tiesioginiam visuomeninių produktų pasisavinimui — komunistiniams gamybiniais santykiams, 3) kokį vaidmenį atlieka valdymo subjektas ir kaip jis turi naudoti valstybę, įgyvendindamas tiesioginį produktų pasisavinimą.

Socialistinės visuomenės valdymo objektas yra visuomenės gamybiniai santykiai, tvarkomi taip, kad nunyktų valstybė, t. y. kad būtų sukurta savivalda. Tačiau kol ir kiek tos savivaldos dėl objektyvių bei subjektyvių priežasčių (nepakankamo gamybinių jėgų lygio, nepakankamo visuomenės kultūros lygio) dar nėra, tol ir tiek yra ir turi būti valdymo *subjektas*, kuris nesutampa su visais visuomenės nariais, politinės valdymo *priemonės*, kuriomis naudojasi valdymo subjektas tikslui pasiekti.

Darbininkų klasė ir jos avangardas — komunistų partija — siekia ne klasių įamžinimo, o jų panaikinimo¹⁴. Kodėl taip yra? Todėl, kad proletariatas buvo visiškai atplėštas nuo gamybos sąlygų: jis turėjo, anot K. Markso, tik darbo rankas. Išsilaisvindamas proletariatas kartu išlaisvina ir visas engiamąsias klases. Darbininkų klasė, kaip sąmoningiausia solidari klasė, išėjusi kovos su kapitalu mokyklą, nuosekliausiai siekia visiškai įveikti skirtumą tarp visuomenės narių visuomeninių gamybos priemonių atžvilgiu. Tuo labiau šito siekia ir tuos tikslus teoriškai pagrindžia sąmoningiausias darbininkų klasės būrys — komunistų partija. Komunistai „supranta proletariato judėjimo sąlygas, eigą ir bendruosius rezultatus“¹⁵. Kitaip sakant, jie aiškiausiai žino *tikslą, priemones* jam pasiekti ir priemonių panaudojimo *būdus*, kurie suponuoja sistemos eigos *kontrolę tikslo*

Dž. Bernalo manymu, šios galimybės negalima realizuoti tol, kol nebus sukurta atitinkama visuomenės organizacija — tiesioginis visuomeninis produktų pasisavinimas. Pasaulis, pasak Dž. Bernalo, liks skurdus, „kol bus senoviškai organizuotas“ (žr. «Какое будущее ожидает человечество?», стр. 350).

Iš tikrųjų šiandien tik 2% JAV gyventojų turi pusę nacionalinio turto.

¹³ Aukštai išvystyta automatizacija, pasiekta kai kuriose pirmaujančiose kapitalistinėse šalyse, pati savaime neskatina kūrybinės žmogaus veiklos. Priešingai, žmogus tuo labiau eksploatuojamas, kuo labiau mokslas ir kūryba įeina į gamybos procesą. Darbas tampa žmogišku tiek, kiek drauge su aukšta automatizacija sukuriama tiesioginio visuomeninio produktų pasisavinimo santykiai. Šiomis sąlygomis pats „darbas vėl įgyja savo pradinę specifiškai žmogišką reikšmę: jis žmogui nėra *priemonė* jo biologiniam egzistavimui užtikrinti, jis vėl įgauna kūrybinį pobūdį, kuris žmonių giminę skiria nuo visų kitų gyvūnų rūšių“ (K. Marksas, Kapitalas, t. III, p. 744—745).

¹⁴ „Iš visų klasių kurios dabar stovi prieš buržuaziją, tik proletariatas tėra tikrai revoliucinė klasė“ (V. I. Leninas, Raštai, t. 21, p. 42).

¹⁵ K. Marksas ir F. Engelsas, Komunistų partijos manifestas, Vilnius, 1970, p. 61.

požiūriu. Kiek valdymo subjektas panaudoja valstybę savivaldai kurti, tiek ekonominio valdymo subjektu tampa profsąjungos ir plačiosios masės, o ateityje valdymo subjektu taps visa komunistinė visuomenė.

Kadangi partija vadovauja valdymo subjektui ir jos vaidmuo komunizmo kūrimo pradžioje yra lemiamas, tai ypač svarbu savikritiškai, blaiviai vertinti aplinkybes ir save pačią: „<...> mes,— pabrėžė V. Leninas,—nieku būdu neturime savo partijos pastatyti į išpuikusios partijos padėtį <...>“¹⁶.

Socialistinės valstybės esminis požymis yra tas, kad ji ne įamžina esamą būklę, o yra priemonė naujai būklei sukurti — savivaldai pasiekti. Vadinasi, kiekvienu konkrečiu laikotarpiu valstybė objektyviai reikalinga tiek, kiek dar nėra savivaldos, t. y. kiek yra skirtingos visuomeninės klasės, grupės su skirtingais interesais ir su tuo susijusiais ekscesais, kraštutinumais ir, svarbiausia, kol yra tų reiškinių pagrindas, klasių pagrindas — skirtumas tarp visuomenės narių visuomeninių gamybos priemonių atžvilgiu.

Tarybos — „stambiosios pramonės proletariato organizacija, įgalinanti ją vadovauti plačiausioms išnaudojamųjų masėms, įtraukti jas į savarankišką politinį gyvenimą, auklėti jas politiškai jų pačių patyrimu...“¹⁷ Vadinasi, Tarybos yra proletariato organizacija, priemonė įtraukti mases „į savarankišką politinį gyvenimą“, nes, praktiškai nevaldydamos visuomeninių gamybos priemonių, masės nesiauklės politiškai, nesupras socialistinės visuomenės tikslų ir uždavinių, negalės jų įgyvendinti¹⁸. Tačiau Tarybos savaime dar neužtikrina visų iki vieno visuomenės narių dalyvavimo valstybės reikalų tvarkyme. Darbininkų klasės ir partijos uždavinys — Tarybas taip suderinti, sujungti su profsąjungomis, kad pradžioje jas, o per jas ir visas plačiąsias mases galima būtų įtraukti į valdymą, faktinį demokratizmo vystymą. Jeigu iki nutarimo dėl Tarybų vaidmens išplėtimo¹⁹ Tarybos tik talkininkavo, sprendžiant tam tikrus valdymo uždavinius, tai dabar vadovauja tų uždavinių sprendimui. Toks Tarybų vaidmens išplėtimas įgalina vis platesnes mases dalyvauti valdymo ir kontrolės procese — visuomeninių gamybos priemonių tvarkymo procese.

Profsąjungos — tai proletariato diktatūros sistemos elementas, kuris siekia ypatingai svarbaus tikslo — mokyti mases komunizmo, mokytis ir mokyti kitus dalyvauti savivaldoje, ginti savo interesus. Tačiau šiuos tiks-

¹⁶ В. И. Ленин, Полн. собр. соч., т. 40, стр. 327.

¹⁷ V. I. Leninas, Raštai, t. 27, p. 245.

¹⁸ „Liaudies dalyvavimas valdymo ir kontrolės procese — viena iš efektyviausių priemonių, padedančių kelti tarybinio žmogaus komunistinį sąmoningumą, skiepyti jam valstybinę pažūrą į gyvenimo reiškinius, atsakomybę už viską, kas vyksta visuomenėje, gamyboje, kolektyve“ (N. Podgornas, Su Lenino vėliava į naujas komunizmo statybos pergales. „Tiesa“, 1969.X.7).

¹⁹ „Dėl apylinkių ir gyvenviečių Darbo žmonių deputatų tarybų pagrindinių teisių ir pareigų“. — „Tiesa“, 1968.IV.10.

lus profsąjungos efektyviai gali pasiekti tik tada, kai partiniai ir tarybiniai valdžios organai ne pakeičia profsąjungų veiklą, o koreguoja ją, suteikdami profsąjungoms tam tikras tiesioginio disponavimo gamybos sąlygomis sferas. Tarp Tarybų valdžios ir profsąjungų V. Leninas ragino užmegzti lygiateisius santykius²⁰. Turi būti aiškiai nurodytos profsąjungų teisės ir pareigos, veiklos ribos kiekvienu konkrečiu istorijos laikotarpiu kitų valdžios organų atžvilgiu. „Mūsų valstybė yra darbininkų valstybė su *biurokratinio iškrypmu*“, — rašė V. Leninas²¹. Todėl partijai iškilo pagrindinis uždavinys tokiais būdais jungtis su valstybe, profsąjungomis ir liaudies masėmis, kad būtų galima efektyviausiai „susirišti su mase“, įgyvendinant tiesioginį produktų pasisavinimą, ir šitaip įveikti biurokratinę valstybės iškrypimą, o vėliau ir pačią valstybę. Tai ir sudarė lenininės politikos, kaip koncentruoto ekonominių uždavinių sprendimo išraiškos, esmę. „Negalima vykdyti diktatūros, — rašė Leninas, — be kelių „pavarų“ nuo avangardo (komunistų partijos. — Z. M.) į priešakinės klasės masę, nuo priešakinės klasės (darbininkų. — Z. M.) į darbo žmonių masę“²².

Komjaunimą V. Leninas laikė komunistinio jaunimo mokykla. Pagrindinis komjaunimo uždavinys — „mokyti komunizmo“²³. Jaunimas, komunistų partijos vadovaujamas, mokosi praktiškai kurti savivaldos sąlygas — „statyti komunistinę visuomenę“, „panaikinti klases“²⁴.

Kiek **plačiosios liaudies masės** ima betarpiškai pačios tvarkyti gamybos procesą ir vartojimo dalykus, tiek atskiras, ypatingas, specialiai išlaikomas politinis valdžios aparatas darosi neberekalingas, tiek valdymo subjektas ima sutapti su valdymo objektu, nes visi bendrai tvarko savo poreikių ir su jais susijusio elgesio priežastis — *gamybinius santykius*.

Žengiant į komunizmą, proletariato diktatūros sistemos elementai susilieja, ištirpsta, nykstant buvusiam jų pagrindui — skirtingam santykiui tarp sistemos elementų ir visuomeninių gamybos priemonių. Komunistų partija, Tarybos, profsąjungos, komjaunimas bei kitos visuomeninės organizacijos, plačiosios žmonių masės palaipsniui ima sudaryti vieningą komunistinę visuomenę, nykstant buvusiam skirtingam šių elementų vaidmeniui, nykstant klasių pagrindui ir kylant beklasės visuomenės pagrindui. Vietoj proletariato diktatūros sistemos elementų susiformuos savivaldos organai, turintys centrinę ir vietinę valdymą (be to neįmanoma savivalda) ir funkcionuojantys be prievartos (be teisės ir politikos), nes gamybiniai santykiai bus visiškoje visų visuomenės narių kontrolėje, t. y. bus tik daiktų valdymas — betarpiškas visuomenės narių santykis su visuomeninėmis gamybos priemonėmis.

²⁰ V. I. Leninas, Raštai, t. 32, p. 18.

²¹ Ten pat, p. 6.

²² Ten pat, p. 3.

²³ V. I. Leninas, Raštai, t. 31, p. 252.

²⁴ Ten pat, p. 258, 260.

Vadinasi, kad greičiau būtų panaikintos klasės, reikia sparčiau vystyti šiuolaikines gamybinės jėgas. Tačiau seno gamybos būdo ribose per trumpą laikotarpį to padaryti neįmanoma. Todėl revoliucinio perversmo būdu sukuriama nauja politinė organizacija — proletariato diktatūros sistema, kuri ypatinga tuo, jog laikinai gali stovėti žymiai aukščiau už savo priešastį — ekonominę struktūrą ir lemiamai ją veikti, kad būtų kuriami neklasiniai gamybiniai santykiai. Lemiamą subjekto (atrاندančio ir naudojančio politines priemones) vaidmenį naujos ekonominės struktūros sukūrimo atžvilgiu V. Leninas išskėlė įsakmiai ir kategoriškai: „Arba žus visi politiniai Tarybų valdžios iškovojimai,— rašė jis,— arba reikia sukurti jiems ekonominius pamatus. To dabar nėra. Kaip tik to reikia imtis“²⁵. Jis reikalavo „pasivyti priešakines šalis ir pralenkti jas taip pat *ir ekonominiu atžvilgiu*“²⁶, dėl to „reikia labai daug techninių ir, kas žymiai sunkiau ir *žymiai svarbiau, organizacinių iškovojimų*, kad galima būtų panaikinti pinigus“²⁷ (mano pabraukta.— Z. M.), t. y. panaikinti klases.

V. Leninas čia pabrėžia ne tiek tai, kad politinė visuomenės organizacija tam tikro gamybinių jėgų lygio ribose gali aktyviai keisti gamybinius santykius, kiek tai, kad tie santykiai turi būti keičiami savivaldos (pinigų panaikinimo) kryptimi — kuriamos sąlygos universaliai žmogiškai asmenybei formuotis. Todėl komunizmas yra prasmingai suvoktas tikslas tik tuo atveju, jei ši diena neaukojama rytdienai — kiek šiandien, remdamiesi esama materialine-technine baze, naudojamės politinės organizacijos priemonėmis sukurti neklasinių gamybinių santykių elementus — sukurti visuomenines sąlygas visapusiškai asmenybei formuotis.

²⁵ V. I. Leninas, Raštai, t. 33, p. 50.

²⁶ V. I. Leninas, Raštai, t. 25, p. 341.

²⁷ В. И. Ленин, Полн. собр. соч., т. 38, стр. 353. Tuo tarpu neteisingas tikslo supratimas sąlygoja arba voliuntaristinį politikos panaudojimą, arba nepakankamą jos vaidmenį įvertinimą (ekonominio materializmo tendencija). Abu nukrypimai yra vienodai žalingi. Nepagrįstas, voliuntaristinis politinės organizacijos elementų panaudojimas sukelia jėgų ir medžiagų eikvojimą, o nepakankamas politinės organizacijos vaidmens įvertinimas — jėgų ir medžiagų įšaldymą. Galutinis rezultatas abiem atvejais yra tas pats — gamybinių jėgų atsilikimas. Atsilikimo mastas priklauso nuo šių neigiamų reiškinių masto, bet ne nuo jų prigimties.

D. Gvišiani labai teisingai parėškė, jog objektyvios sąlygos pagreitintam gamybinių jėgų vystymui — tam tikras gamybinių jėgų lygis ir socialistinė nuosavybės forma — „automatiškai nesirealizuoja“. Lemiamą vaidmenį dabar įgyja „subjektyvus veiksnys“ — veiklos subjektų sugebėjimas atskleisti ir realizuoti esamomis sąlygomis tobuliausias gamybinių santykių formas.

„Taigi,— toliau rašo jis,— lemiamą vaidmenį įgyja praktinis realizavimas socializmui būdingų pranašumų, kurie dėl blogos gamybos valdymo organizacijos gali pavirsti į nieką. Šį pavojų nuolat reikia turėti galvoje“ (Д. Гвишиани, Организация и управление, М. 1970, стр. 79—80). Kiek esamo gamybinių jėgų lygio ribose šiandien sukuriama komunistiniai gamybiniai santykiai, tiek šie santykiai sukuria kokybiškai naują veiklos subjektą su naujais veiklos motyvais, o tai sąlygoja kokybiškai naujus gamybinių jėgų augimo mastus, taip pat žymiai aukštesnį darbo našumą, net esant tam pačiam pradiniam gamybinių jėgų lygiui.